

LEVENSSLESSEN
UIT DE LITERATUUR

DANKWOORD

Ik wil een paar mensen (en plaatsen) bedanken die me geweldig hebben geholpen en gesteund bij het schrijven van dit boek ... zonder hen zou het nooit gelukt zijn. Louise Dixon, mijn redacteur bij Michael O'Mara Books, dank ik voor haar geduld en ondersteuning en voor het feit dat ze me uitnodigde aan boord van dit project. Meredith MacArdle bedank ik omdat ze mijn woordenstroom heeft. Dank ook aan R Lucas en het personeel van de bibliotheek van de Universiteit van Sussex, die me toegang gaven tot duizenden boeken. En ten slotte wil ik alle bibliotheken, bibliotheekmedewerkers, boekwinkels, boekverkopers, schrijvers en uitgevers bedanken, en alle andere mensen die over de hele wereld het belang van het gedrukte woord beschermen, jullie zijn helden.

HOOFDSTUK 1

Liefde en relaties

Het onderzoeken van liefde als thema kent een rijke geschiedenis in de wereldliteratuur. De liefdesroman als genre is terug te leiden tot de klassieke Griekse romans van de vierde en vijfde eeuw waarin de verhaallijn tot stand kwam van een allesoverheersende liefde tussen hoofdpersonen die een heleboel beproevingen moeten doorstaan en obstakels moeten overwinnen voordat hun liefde openlijk mag bloeien. Een opmerkelijk voorbeeld van dit genre is *Aithiopika* van Heliodorus van Emessa, dat in het midden van de zestiende eeuw voor het eerst naar andere Europese talen vertaald werd. Het boek werd een voorbeeld voor veel schrijvers, waaronder Miguel de Cervantes, William Shakespeare en de zeventiende-eeuwse Franse dramaturg Jean-Baptiste Racine, die het zijn favoriete boek noemde.

Tegen de negentiende eeuw was de liefdesroman uitgegroeid tot een gevestigd literair genre, dat ook een begin maakte met het in een positiever licht neerzetten van de individualiteit en de verlangens van vrouwen. In die verschuiving naar een nadruk op de psychologische kant van liefde en verlangens, speelde vooral het werk van Engelse schrijvers als Jane Austen en de gezusters Brontë een belangrijke rol.

Liefde als thema is in de literatuur vanuit verschillende perspectieven bestudeerd: er is de gedoemde, tragische liefde, waarvan de ‘noodlottige geliefden’ Romeo en Julia uit Shakespeares gelijknamige toneelstuk misschien wel het bekendste voorbeeld zijn, en ook zijn er de romantische komedies uit hedendaagse fictiewerken. Maar liefde speelt ook een hoofdrol in romans met een duister psychologisch tintje, waarin obsessieve liefde een vernietigende kracht wordt. Vanuit welk standpunt dan ook een schrijver de liefde een centrale plek geeft, als lezer krijgen we dankzij fictie meer inzicht in onszelf en in onze opvattingen over en ons begrip van de liefde.

16

JANE EYRE *ee* **CHARLOTTE BRONTË**

SAMENVATTING

Een *gothic novel* (een soort romantische griezelroman) over de morele en geestelijke ontwikkeling van een eigenzinnige heldin.

LEVENSSLES

Voldoening in het leven komt voort uit het vinden van liefde die is geworteld in morele en geestelijke zekerheid. Wat het leven ook voor je in petto heeft, het is belangrijk dat je trouw blijft aan je principes.

Jane Eyre (1847) is het klassieke voorbeeld van de negentiende-eeuwse gothic novel. In een van de eerste iconische, feministische romans verweeft Charlotte Brontë alle klassieke gotische elementen: wrede, groteske personages, een dreigende en sombere setting en duistere geheimen (de bekende *mad woman in the attic*, de ‘gekke vrouw op zolder’). Gendergelijkheid komt niet expliciet aan bod in het verhaal, maar Jane is een eigenzinnige en onafhankelijke vrouw die leeft volgens haar eigen principes en zelfs als ze wordt geconfronteerd met ontberingen en tegenslag blijft ze vastberaden. Aan het eind van de roman heeft Jane financiële onafhankelijkheid en status verworven, waardoor ze op haar eigen voorwaarden met Rochester kan trouwen, niet op die van hem of van het strenge, patriarchale victoriaanse Engeland. Haar onafhankelijke karakter wordt prachtig samengevat in het volgende citaat:

‘Ik kan een zelfstandig leven leiden, als zelfrespect en omstandigheden dat van me vergen. Ik hoef mijn ziel niet te verkopen in ruil voor gelukzaligheid. Ik ben met een inwendige schat geboren die me in leven kan houden, ook als alle uitwendige vreugde mij onthouden wordt, of mij alleen met een prijs wordt aangeboden die ik niet kan betalen.’

HOOFDSTUK 2

Mens en maatschappij

Er wordt vaak gezegd dat echt goede literatuur fungeert als een spiegel van de maatschappij, die de opvattingen weerspiegelt over de gebruiken, filosofieën, politieke overtuigingen en mensen in een bepaalde periode. Dit idee wordt door sociologen ‘reflectietheorie’ genoemd en is gebaseerd op het idee dat de sociale en culturele context van een literair werk een directe invloed heeft op het vertelperspectief ervan. De reflectietheorie is een nuttig uitgangspunt voor het analyseren van de sociologische impact van literatuur, maar gaat ervan uit dat realistische romans de sociale wereld die erin wordt beschreven op een transparante manier documenteren, onpartijdig en zonder vooroordelen. Daarbij wordt voorbijgegaan aan het feit dat literatuur een constructie van taal is en dat de poging om de wereld te beschrijven een selectief proces is: sommige aspecten van de samenleving worden vergroot uitgelicht, ten koste van andere aspecten, die verkleind worden of zelfs genegeerd. De romans die in dit hoofdstuk besproken worden, zijn vaak kritisch over de maatschappij die erin wordt beschreven, over

de sociale structuren en de klassen van die maatschappij, de gebruiken en opvattingen. Het sociaal realisme in de literatuur kwam in de negentiende eeuw tot bloei met Britse schrijvers als Charles Dickens, George Eliot en William Makepeace Thackeray, die de beproevingen en tegenslagen van het dagelijks leven beschreven om licht te werpen op sociaal onrecht, de uitzichtloze levensomstandigheden van de armere bevolking en de wreedheid van bepaalde instituties. Maar ook via andere genres dan realisme kan er kritiek op de maatschappij worden geleverd. Absurdistische literatuur, satire en sciencefiction kunnen eveneens een vernietigend oordeel vellen over de gebreken van een maatschappij en de mensen die erin leven.

DAVID COPPERFIELD *of* **CHARLES DICKENS**

SAMENVATTING

De memoires van een man die veel ellende doorstaat en uitdagingen tegenkomt in een leven dat gekleurd is door ontmoetingen met veel bijzondere en excentrieke personages.

LEVENSSLES

Geldproblemen veroorzaken veel ellende, dus je kunt maar beter niet boven je stand leven.

Wanneer de jonge David Copperfield naar Londen wordt gestuurd om er te gaan werken, vindt hij onderdak bij de familie Micawber. De heer des huizes, Wilkins Micawber, is een begenadigd spreker die vaak nogal hoogdravend het woord neemt en hoopvol herhaalt dat ‘er wel iets uit de bus zal komen’ (meestal in het licht van financiële ondergang). De jonge David staat aan het ontvangende eind van Micawbers wijsheden en advies, vooral op het gebied van verstandig met geld omgaan:

‘Mijn andere goede raad, Copperfield,’ zei meneer Micawber, ‘die ken je al. Jaarlijks inkomen twintig pond, jaarlijkse uitgaven negentien pond, negentien shillings en zes pence, resultaat ... geluk. Jaarlijks inkomen twintig pond, jaarlijkse uitgaven twintig pond en zes pence, resultaat ... ellende.’

Ironisch genoeg slaagt Micawber er zelf niet in zijn eigen wijze raad op te volgen en in de loop van het verhaal wordt hij voortdurend achternagezeten door schuldeisers en belandt hij zelfs in een schuldgevangenis. Maar ondanks zijn chronische onvermogen om zijn zaken op orde te hebben, wordt alles hem vergeven door de rol die hij speelt in de ontmaskering van de bedrieger Uriah Heep. Als beloning krijgt hij een nieuw en voorspoedig leven als hij met zijn gezin naar Australië vertrekt.

David Copperfield werd gepubliceerd in 1850 en is Dickens’ meest semi-autobiografische roman. Zijn eigen vader had namelijk in de gevangenis gezeten wegens schulden en hij had zelf tijdens zijn jeugd financiële armoede gekend.

A decorative border surrounds the central text area, featuring various styles of books and potted plants. At the top, there is a stack of books on the left, a potted plant with several leaves in the center, and a row of books on the right. On the left side, there are more books and plants. At the bottom, there is a large potted plant on the left and a row of books on the right. The books have different patterns and colors, and the plants have different leaf shapes and pot designs.

WIST JE DAT?

Een wereld valt uiteen zijn titel ontleent aan het gedicht 'De wederkomst' van W.B. Yeats, waar ook het motto aan het begin van het boek zijn oorsprong heeft? Yeats schreef het gedicht in 1919 in de nasleep van de Eerste Wereldoorlog en aan het begin van de burgeroorlog in zijn thuisland Ierland – vandaar de sterk apocalyptische toon ervan. Die heeft ook te maken met de griep epidemie van 1918-1919, waarin Yeats' vrouw bijna het leven liet.

HOOFDSTUK 4

Psychologie en identiteit

In dit hoofdstuk worden romans besproken die onder de noemer 'psychologische romans' vallen. Fictie die de gedachten, gevoelens, emoties en beweegredenen van de personages naar voren brengt en de invloed ervan onderzoekt op externe gebeurtenissen en acties. Vaak wordt aangenomen dat psychologische romans hun positie veroverden in de twintigste-eeuwse fictie, toen modernistische schrijvers als James Joyce, Joseph Conrad en Virginia Woolf begonnen te experimenteren met literaire vormen en technieken zoals de innerlijke monoloog, bewustzijnsstromen (een term uit de romantheorie met betrekking tot de stroom van gedachten en gevoelens in de geest van een mens) en meerdere of verschuivende vertelstemmen en perspectieven. Deze auteurs lieten zich in hun zoektocht naar nieuwe manieren om de menselijke ervaringen uit te drukken in fictie, beïnvloeden door het werk van psychoanalytici als Sigmund Freud en Carl Jung.

Psychologische perspectieven in fictie gaan echter verder terug dan de twintigste eeuw. Vroege Engelse romans zoals *Pamela* van Samuel Richardson (1740) en *Tristram Shandy* (1759) van Laurence Sterne gebruikten al literaire technieken die de gedachten en gevoelens van hun hoofdpersonen onderzochten. Sternes roman

wordt vaak aangehaald als een van de eerste voorbeelden van bewustzijnsstromen in de literatuur. Andere schrijvers die een grote invloed hebben gehad op de moderne psychologische roman zijn Fjodor Dostojevski en Knut Hamsun, die zich vooral bezighielden met het menselijk bewustzijn en met identiteit.

DON QUICHOT *de* **MIGUEL CERVANTES**

SAMENVATTING

Klassieker uit de zeventiende-eeuwse literatuur over de avonturen van een verwarde Spaanse edelman – uit de lagere adel – die zich verbeeldt dat hij een dolende ridder is die het op zich moet nemen om de ridderlijke deugden te herstellen in een wrede en cynische wereld.

LEVENSSLES

Het leven is uitdagend en iemand die in het goede gelooft, moet ernaar streven het beste van het leven te maken, niet het leven accepteren zoals het is.

De vernuftige edelman Don Quichot van La Mancha (om de volledige titel te noemen) werd in twee delen uitgegeven in 1605 en 1615, en wordt vaak de eerste moderne Europese roman